

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Religionsdialogens mening

- En religionssociologisk studie av
deltagande i Interreligiösa Centret
i Göteborg.

The meaning of religious dialogue.

- A sociology of religions approach to the participation in the
Interreligious Center in Gothenburg.

Yasmine Moslih Launing

Termin: HT 2015
Kurs: RKT 140. Examensarbete
kandidatuppsats, 15 hp
Nivå: Kandidat
Handledare: Daniel Enstedt

Abstract

The following thesis makes an effort to present, analyze and discuss the subject of religious dialogue and individuals who participate in activities surrounding it.

The result is presented with data regarding the demographic variables of participants, as well as the qualitative such as interviews showing individuals thoughts on the meaning of religious dialogue. The theoretical approach includes thoughts from Gordon Lynch, Peter Berger and Tomas Luckmann as well as Ole Riis and Linda Woodhead have been important talking about the sacred form, realities and models for explaining *community*, *symbol* and *agent* relationships that are applicable in this thesis paper as well as Abby Days concept of *believing in belonging*. The conclusion that has been reached is that religious dialogue in itself is not a sacred form although individuals expressed their participation as part of their personal religious goals and the survey found a large norm among the informants around the dialogue as well as learning, about religion, other people and their perception of reality. Respondents also generally lived in Gothenburg and were over 30 years old, more women than men answered the survey and the interviews were four with two men and two women participating.

Keywords: Religious dialogue, sociology of religion, sociology of emotions, the sacred.

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
DET INTERRELIGÖSA CENTRET I GÖTEBORG	4
AVGRÄNSNING	6
METOD	7
TEORI	11
TIDIGARE FORSKNING	15
ANALYS	19
ENKÄTER	19
INTERVJUER	22
SLUTDISKUSSION	34
LITTERATUR	38
BILAGOR	40
BILAGA 1	40
BILAGA 2	43

Inledning

Intresset för religionsdialogen har bland annat väckts hos politiker och civilsamhället. Dialog sker på många olika platser, kring många olika ämnen och många olika organisationer ägnar sig åt det. Den organisation som primärt driver religionsdialogen i Göteborg är Interreligiösa Centret, organisationen denna uppsats fokuserar på. Deltagare verkar vilja lära sig om andra, och ta del av andra traditioner än sina egna.

Engagemanget kring den interreligiösa dialogen gör det relevant att undersöka varför folk deltar i religionsdialogen och vad det gör för individen. Således också vem som är intresserad av religionsdialog och varför man väljer att delta i aktiviteterna, även huruvida det påverkar människan.

Detta är det centrala för uppsatsen. Det gör att få svar på frågor om varför individer deltar, hur religionsdialogen uppfattas av dem och att få en inblick i varför människor ägnar sig åt detta arbete mycket relevant i dagens religiösa pluralism.

Det Interreligiösa Centret i Göteborg

Det som idag kallas det Interreligiösa Centret i Göteborg har inte funnits speciellt länge utan är frukten av det arbete som gjorts i Göteborg sedan 2000-talet. På interreligiösacentret.se beskrivs teologen Marika Palmdahls projekt som startade det som idag är Göteborgs interreligiösa råd vilket beskrivs som på följande sätt. ”Göteborgs Interreligiösa råd ska främja dialog och samverkan mellan olika religiösa företrädare i Göteborg. Tillsammans skall de verka för respekt och förståelse för religiöst liv och skapa mötesplatser för människor av olika tro”¹ Interreligiösa rådet är alltså ett förtroendeskapande råd som bildades år 2007 som resultat av projektet som Marika Palmdahl ledde under Svenska Kyrkans regi. Det interreligiösa rådet i Göteborg arbetar inte bara med religiösa frågor utan har även engagemang i miljön och icke-vålds frågor².

Interreligiösa Centrets huvudman är det interreligiösa rådet och centret skapades efter en studieresa till St. Philips Center i Leicester, Storbritannien där de redan hade en välutvecklad

¹ <http://interreligiösacentret.se/om-radet/>

² <http://interreligiösacentret.se/om-radet/>

religionsdialog. Till studieresan gick inbjudan ut till politiker, och tjänstemän dessutom till medlemmarna i det interreligiösa rådet vilka skulle möta Leicesters interreligiösa råd i en fotbollsmatch som resultat av projektet ”fotboll för fred”³.

Efter resan arbetades det i två år för att få finansiering till ett eget center i Göteborg bland annat genom EU medel men fick tillslut ett beslut ifrån kommunstyrelsen år 2011 att de skulle finansiera ett Interreligiöst Center i Göteborg med 1miljon kronor per år i tre år, från och med januari 2012. Numer är Interreligiösa Centret permanentat i Göteborgs stads budget, med 1miljon kronor per år.⁴

I en PDF fil tillgänglig för nedladdning på Interreligiösa Centrets hemsida finns höstprogrammet för 2015 presenterat däri finns aktiviteter så som en interreligiös dialoggrupp för kvinnor, seminarieserier, en konferens, föreläsningar, församlingarnas rådslag och en kurs bland annat. Interreligiösa Centret i Göteborg presenterar även aktiviteterna i samarbete med andra organisationer så som Sensus studieförbund, studieförbundet Bilda väst, Samarbetsrådet för judar och kristna, projektet Cusanus bland andra.⁵

Syfte och Frågeställning

Syftet med denna kandidatuppsats är att få ta del av människors erfarenhet och upplevelser gällande religionsdialog. Med utgångspunkt i religionssociologin och Gordon Lynch bland annat ämnar den undersöka hur religionsdialogen upplevs i människors liv.

Genom att studera grupp och identitetsskapande i samband med individers religiositet för att ge klarhet till innebörden för religionsdialogen för de som deltar i den. Syftet är att undersöka om den har meningsskapande kvaliteter för de som deltar. Meningsskapande och mening som gruppsskapande och individreligiös mening. I relation till detta kommer deltagarnas religiösa tillhörighet och typ tas i beaktande och att undersöka i vilken mån gruppen som deltar i aktiviteter vid Interreligiösa Centret i Göteborg är religiösa och på vilket sätt individerna upplever religionsdialog och aktivt deltagande.

³ <http://interreligiosacentret.se/fotboll-for-fred/>

⁴ <http://interreligiosacentret.se/bakgrund/>

⁵ <http://interreligiosacentret.se/hostprogram-2015/>

Dessutom tillkommer den demografiska spridningen till analysen. Att kartlägga miljön för att åskådliggöra variabler så som religionstillhörighet och ålder för att ge fakta om vilka deltagarna är samt vilken mening dialogen har för dem.

Min övergripande frågeställning lyder på följande sett: Vilken mening som gruppskapande och religiös orientering har religionsdialogen för de som deltar i aktiviteterna vid Interreligiösa Centret i Göteborg.

Avgränsning

I avgränsningen för ramen på en kandidatuppsats står här en verksamhet i fokus, i detta fall Interreligiösa Centret i Göteborg på grund av dess geografiska närhet. Denna organisation har även valts ut på grund av dess finansiella neutralitet, då Interreligiösa Centret i Göteborg drivs med medel ifrån kommunen och inte en religiös huvudman. Verksamheten är även öppen för allmänheten utan att kräva medlemskap eller liknande. Fokus ligger även på betydelsen av religionsdialogen för individen på en mikronivå och inte heller i relation till andra grupper. Studiet kring andra aspekter av religionsdialogens betydelse hade gjort om utrymme fanns.

Enkätstudien i denna kandidatplats har till stor del varit inspirerad av den som tidigare gjorts i Enköping och som presenteras i boken *Guds Närmaste Stad?* (2008). I kapitlet *Enköpingsstudien: en religionssociologisk analys* skrivet av Jonas Bromander presenteras studien som en studie med extra fokus på ungdomens religiositet kring religiositeten i Enköping. Enkäten som studien baseras på skickades ut till 1956 exemplar till slumpmässigt utvalda individer i Enköpings kommun som var mellan 18 och 75 år gamla hösten 2004 då materialet samlats in. Studien kartlade det religiösa landskapet i Enköping och hade variabler så som rituell erfarenhet, religiösa upplevelser och konfessionell självbeskrivning.⁶ Enkätstudien i denna uppsats har till stor del inspirerats av den i Enköping.

En begränsad enkätstudie om 30 inkomna, fullständiga, enkäter har gjorts för att inte spendera för lång tid sammanställandet av data. Att enbart ha fyra intervjupersoner gav tillräckligt material och satte en övre gräns för att inte spendera för lång tid på planering,

⁶ Bromander. 2008. s. 53-102

intervjuer och sammanställning av materialet i den kvalitativa delen av uppsatsen. Enkät och intervjuguide finns i bilagor.

Metod

Inom ramen för föreliggande studie används såväl kvalitativ som kvantitativ data – i form av enkäter och semistrukturerade intervjuer, för att kunna besvara frågeställningen insamlad genom intervjuer och enkäter. Enkäten har distribuerats i samband med olika aktiviteter på det Interreligiösa Centret i Göteborg under hösten 2015 och den initiala kontakten med intervjupersonerna har tagits vid samma tillfällen. Tillfällena som intervjupersonerna deltagit i aktiviteterna har handlat om ”Gud och demokrati” där Elsa deltog, och ”Nostra Aetate” en föreläsning om dokumentet där Esther, Tomas och Bertil deltog. Sammanlagt fyra personer har intervjuats och 27 enkäter insamlats. Enkäten ämnar åskådliggöra demografiska variabler och deltagarnas religionstillhörighet i syfte att kartlägga vilka personer som deltar vid sammankomsterna, samt för att ge en indikation om varför människor deltar vid aktiviteter på Interreligiösa Centret i Göteborg. Därutöver har fyra semistrukturerade intervjuer genomförts med besökare som deltagit i en aktivitet mellan den 7 oktober till den 12 november under 2015.

För att få ett så brett urval som möjligt har jag presenterat möjligheten att bli intervjuad och låtit respondenter söka sig till mig samt informerat om möjligheten att fylla i enkäten. I slutet av de aktiviteter som tagit plats mellan 7 oktober och 12 november har tillfrågan att intervjuas och att besvara enkäten gått ut genom att efter aktiviteten som tagit plats avslutats. De som valt att besvara enkäten har stannat kvar och lämnat den i en låda och de som velat bli intervjuade kontaktat mig för att boka en tid. Detta för att individer som vill bidra till uppsatsen har fått möjlighet att göra det, och de som inte velat delta har kunna undvika detta. Då målet om fyra intervjupersoner sattes och fyra personer var intresserade behövde inte ett urval bland intervjupersoner göras. Respondenterna har i största möjliga mån fått söka sig själva till uppsatsen för att vara del av den. Intervjuerna har förlagts på Interreligiösa Centret för att få en plats som individen som blir intervjuad har besökt tidigare då den var på en aktivitet.

Enkäterna är utformade på följande sätt på grund av viljan att kunna analysera materialet i kluster för att svara på frågor av kartläggande och deskriptiv karaktär. Enkäten har stått tillgänglig för alla att svara på, men av etiska skäl har ett bortfall gjorts för att åldersspannet

skulle vara från 18 år och upp. I likhet med studien som utförts i boken, *Guds Närmaste Stad?* (2008) har den avgränsats geografiskt, detta för att öppna upp för studiet av olika aspekter. Enkäten har inspirerats av den som används i studien i Enköping på grund av dess utformning som tar upp inställning till bland annat religion, andlighet, och fritidsvanor utöver kön och ålder.⁷ Enkäten är mindre omfattande och har inte skickats ut på grund av uppsatsens mindre omfång än den i Enköping. Boken har till stor del inspirerat min uppsats och gett förslag på hantering av material som tas upp i analysen genom att ge idéer på dimensioner att ta hänsyn till.⁸ Alla metoder är inte gångbara på grund av studiens olikheter, dock har det gett underlag för inspiration och idéer om vad som bör och kan lyftas.

Någon som också gett stor insikt till vilken metod som bör användas vid ett studium av detta slag är samhällsvetaren Alan Bryman. I sin bok *Samhällsvetenskapliga metoder* (2011) beskriver han många aspekter av hur studiet bör fortgå för att det ska ske på ett korrekt sätt. I min enkätstudie har jag behövt ta hänsyn till det faktum att metoden som Bryman beskriver, är till för att samla in data av numerisk sort och att relationen mellan teorin och forskningen är av ett deduktivt slag.⁹ Detta betyder att en slutsats dragits utifrån redan kända premisser. Att enkätundersökningen är relativt liten bör också tas med i åtanke och att den enbart blir ett representativt urval för en större population. När en sådan generalisering görs bör man vara medveten om att den har gjorts i sammanhanget, men att gruppen ändå är så representativt som möjligt¹⁰. Med i beräkningen bör även tas vem som är benägen att svara på en enkät och att ett urval har gjorts då hela populationen är svåråtkomlig och att ett stickprov har gjorts. Enkäterna är även vad Bryman beskriver som direkta och personer har bett om lov att ta längre tid på sig att svara för att sedan skicka in enkäten via post.¹¹ Då vi inte vet exakt hur stor populationen är, alltså bland dem som deltagit i aktiviteterna, vet vi inte huruvida samplingsfelet är stort eller litet, men eftersom att individerna i studien inte tar ställning för eller emot någonting, då studien i stor mån är deskriptiv, behöver inte samplingsfelet vara av stor relevans.

I tillägg till enkätaterialet har intervjuer valts att göra för att få en djupare förståelse för individers engagemang i religionsdialogen. Intervjuerna har varit semistrukturerade¹² och då jag som intervjuare har utgått ifrån ett frågeschema, dock med större variation och allmänhet,

⁷Ahlstrand, Palmer och Willander. 2008. s.14

⁸Bromander. 2008. s. 56

⁹Alan Bryman. 2011. s. 150

¹⁰Alan Bryman. 2011. s. 169

¹¹Alan Bryman 2011. s. 178 figur 7.2.

¹²Alan Bryman. 2011. s. 206 fig 8.2

än i en strukturerad intervju med utrymme för följdfrågor och förtydliganden för att respondenten ska få uttrycka vad som är av vikt för denne. Jag har använt mig av direkta, enskilda, intervjuer för att få en mer individuell syn på varför respondenten deltagit i aktiviteter. För att förhindra problematiken med att frågor ställs olika har jag som beskrivet av Bryman¹³ försökt att ställa frågor till respondenter på ett liknande sätt.

Olika följdfrågor uppstod då respondenterna lyfte olika ämnen i sina svar och därigenom genererades ytterligare följdfrågor. Dock har intervjuguiden varit densamma och frågorna ställts i samma ordning till alla respondenter. Intervjuguiden är utformad på grund av behovet av att ha en klar linje och utgångspunkt för alla intervjuer. Därav valet att ställa öppna frågor där respondenten får definiera meningen av frågan till stor del själv. Detta har gjort att respondenterna definierat frågor olika och gett grund till att svaren blivit annorlunda.

Specialpedagogen Monica Dalen har utformat en guide, som varit användbar i förberedelserna och tillvägagångssättet med intervjuerna. I boken *Intervju som metod* (2015) ger hon riktlinjer för hur en intervjuguide ser ut, riktlinjer vilka jag använt mig av vid dess författande.¹⁴ Att ha ett urval ifrån den större populationen var viktigt vid intervjuerna och att respondenterna hade möjlighet att reflektera över sin erfarenhet för att således sammanställas och därefter kunna koppla materialet till teorin.

Som beskrivet kring enkäten fick det även i intervjusituationen göras ett urval, och fyra respondenter erbjöd sin tid, vilket var målet. Det var tillräckligt för att få ett material att applicera teori på och tillräckligt litet för att passa inom ramarna för uppsatsen och inte bli en för tidskrävande process. Något som beskrivs som ”lämpligt urval”.¹⁵

Vid analys av intervjumaterialet kommer en metod som nämns i boken att användas, nämligen tematisering. Den utgår ifrån intervjuguiden genom att lyfta teman som är relevanta för uppsatsens problemformulering samt att koda materialet efter var tyngdpunkten ligger. Detta görs för att se vilken aspekt av problemformuleringen som respondenten funnit viktig.¹⁶ Uppsatsen har utgått ifrån en tematisk metod¹⁷ för att införa citat, då detta faller sig mest

¹³ Alan Bryman. 2011. s. 214

¹⁴ Monica Dalen. 2015. s. 36

¹⁵ Monica Dalen. 2015. s. 58

¹⁶ Monica Dalen. 2015. s. 86

¹⁷ Monica Dalen. 2015. s. 110

naturligt i sammanhanget. Genom att lägga likande resonemang utifrån olika informanter har texten gjorts med översiktlig och ämnen som liknar varandra kan behandlas på liknande sätt. Detta istället för att ha de olika resonemangen utspridda och redogjorda för flera gånger. Det strävar efter att skapa större koherens bland de ämnen som informanterna diskuterar i intervjuerna.

Ett ställningstagande har gjorts till att fingera respondenternas namn för att omöjliggöra identifiering, av både praktiska och etiska skäl.

Teori

Den teoretiska utgångspunkten är flerdelad och kan talas om i två delar ena med fokus på idé och livsvärldar och den andra med fokus på religiös orientering. Utgångspunkten har sitt avstamp i att undersöka hur en grupp är konstruerad med sociologerna Tomas Berger och Peter Luckmanns kunskapssociologi. Berger och Luckmann diskuterar verklighet och hur vi som individer uppfattar och standardiserar uppfattningen på sitt sätt men två individers verklighet är aldrig densamma.¹⁸ För en individ som är religiös kan det vara självklart att syssla med meditation samtidigt som för en annan individ med samma religion kan det vara fel. Denne kommer antagligen inte prova att meditera på egen hand men när församlingen gemensamt testat meditation påverkar det individens vardag om denne deltar.

Berger och Luckmann diskuterar även olika tankar om vad som är ”här” för mig kan vara ”där” för dig, att det inte finns ett absolut nu och att planer skiljer sig från individ till individ. Individen är medveten att den lever i en gemensam värld även om skillnaderna gör att den råkar i konflikt. Att individer har en naturlig attityd beror enligt Berger och Luckmann på ett *common sense* medvetande, som består av en värld, som hålls som gemensam av många människor. Denna kunskap delar de omkring mig, i min verklighet, vid rutiner som ses som normativa. Den verklighet som individerna upplever i det vardagliga livet tas som en absolut verklighet.¹⁹ Denna del av den teoretiska utgångspunkten kan användas för att beskriva och förstå individernas verklighetsuppfattningar och vart de befinner sig i relation till andra människor.

Berger och Luckmann diskuterar i boken *Kunskapssociologi: Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet* (2011) verklighet ytterligare, de beskriver att människan konstruerat sin verklighet och att den trots sin institutionella karaktär, som kan uppfattas som stadig, inte är något annat än en konstruerad objektivitet som skapats av människan.²⁰ Människor har alltså en egen verklighetsuppfattning som trots en stadig karaktär är skapad av henne själv och är av objektiv karaktär. Verkligheten beskrivs alltså inte som något absolut. Man kan även placera in individerna i en modell som presenteras i emotionssociologin.

¹⁸ Peter Berger och Tomas Luckmann. 2011. s. 34

¹⁹ Peter Berger och Tomas Luckmann. 2011. s. 35

²⁰ Peter Berger och Tomas Luckmann. 2011. s. 77

För att förstå modellen som finns i emotionssociologin och presenteras av sociologerna Ole Riis och Linda Woodheads bok *A Sociology of Religious Emotions* (2010) behöver man reflektera över att samhällets grundläggande dialektik, programmerar kanaler som externaliserar och skapar en objektiv värld, som sedan objektifieras via språket där individer ordnar objekt till en verklighet.²¹

Den emotionssociologiska modellen är utformad som en dynamisk triangel med *community* på en kant, *agent* och *symbol* på de andra två kanterna. De tre delarna, *community*, *agent* och *symbol*, beskrivs i relation till varandra och verkar i en ständig process där de beskriver ett relationellt förhållande där *agenten* upplever religiösa känslor och sakraliserar en *symbol* som de i andra i samma *community* delar.²² Individer tillhör många olika *communityn* och de kan befinna sig på mikro, meso och makronivå.

Delen som i emotionssociologin kallas *community* kan även kopplas ihop med Abby Days tanke om att tro och tillhöra, som hon diskuterar i boken *Believing in Belonging: Belief and Social Identity in the Modern World* (2011). Där beskrivs att tillhöra en specifik kultur som att aktivt demonstrera och hålla sig till vissa specifika sanningar eller fakta som presenteras som självklara²³. Således styrs *communityn* av det som kulturellt håller oss samman och som i detta fall som sanningar eller fakta som vi som grupp tar som självklara. Det resulterar i hur vi visar vår kulturella tillhörighet. Man kan enligt Day också tro på att tillhöra, genom att ibland acceptera religiösa definitioner för att komplimentera andra sociala och emotionella upplevelser av att tillhöra.²⁴ Således kan det förstås som att tro på att ingå i ett *community*, vilket har fakta eller sanningar som självklara i, för att komplimentera andra upplevelser.

Även delen i emotionssociologin som behandlar symbol kan kopplas till andra teoretiska utgångspunkter, kultursociologen Gordon Lynch gör detta i boken *The Sacred in the Modern World: A Cultural Sociological Approach* (2012) däri han presenterar äldre religionssociologiska metoder av såväl Durkheim som Bellah, Shils och Alexander samt en tolkning och utveckling av dem.

²¹ Peter Berger och Tomas Luckmann. 2011. s. 83

²² Ole Riis och Linda Woodhead. 2010. s. 120

²³ Abby Day. 2011. s. 49

²⁴ Abby Day. 2011. s. 191-2.

För att kunna tala om huruvida religionsdialogen är en helig form eller ej, behöver vi vara klara över vad distinktionen mellan en helig och profan form är. Att heligt definieras utifrån ett kultursociologiskt perspektiv som närmar sig helighet som en specifik form av kulturell signifikans däri *symboler*, objekt, känslor och praxis upplevs som uttryck för en normativ absolut verklighet.²⁵

Lynch beskriver det heliga som något människor kollektivt upplever som absolut, oberoende verkligheter som beskriver normativa anspråk över meningen och utförandet av det sociala. Heliga former är specifika historiskt betingade fall av helighet vilka består av konstellationer av specifika heliga *symboler*, tankegångar/diskurser, känslor och handlingar. De återkommer och skapar helighet för formen och håller samman grupper som delar diskurserna, känslorna och praktikerna. Den normativa verkligheten beskrivs bestå av en helig form och samtidigt av ett hot som kanske gör det profant. Detta skulle medföra ett smärtsamt sår för de engagerade där någon sorts åtgärd vore nödvändig.²⁶ Lynch presenterar vilka kriterier, en form eller grupp som arbetar mot ett mål, som kan ses som heligt, måste uppfylla för att kunna definieras som en helig form. Den heliga formen bör enligt Lynch vara en absolut oberoende verklighet som har normativa anspråk och symboler i tillägg till tankar, känslor och handlingar. Det är också gruppen som skapar den heliga formen och den bör stå i relation till något som är av ondo. De kriterier som presenterats här är de som används vid diskussion kring religionsdialogen och huruvida den är helig eller ej.

Man kan knyta ihop idé och livsvärlden med religiösa orienteringar och tänka sig att detta kan knytas an till *agent* aspekten däri den religiösa orienteringen kan talas om. Då man kan tänka sig att det spelar in om individen är intrinstikalt, extrinsikalt eller quest religiös.

Sociologen Gordon Allport diskuterar olika religiösa "orientations" där man finner intrinstikal och extrinsikal där intrinstinsikal, där målet är satt av den religiösa traditionen, och extrinsikal där målet i kontrast är karakteriserat av att ett utilitaristiskt sätt att använda religiositeten till att nå andra mål som inte behöver vara religiösa. Allport gör en distinktion mellan intrinsikalt religiösa, som lever sin religion, och extrinsikala som använder religionen för att nå egna mål både personliga och sociala.²⁷

²⁵ Gordon Lynch. 2012. s. 15

²⁶ Gordon Lynch. 2012. s. 47

²⁷ Ralph W. Hood jr., Peter C. Hill och Bernard Spilka. 2009. s. 406.

Senare förklarar sociolog, Daniel Batson, om en tredje dimension i tillägg till intrinsikal och extrinsikal som kallas quest religion, denna dimension karaktäriseras av en individ som har en flexibel och ifrågasättande inställning till religion.²⁸

Detta är av vikt i analysen då det ger underlag för att fundera på vilken typ av religiöst orienterade människor som deltar i religionsdialogen och om premisserna för deltagandet korrelerar med Allports och Batsons tankar om religiös orientering.

I den teoretiska utgångspunkten kan man skilja på idé och livsvärldar och den religiösa orienteringen. Dock hänger de båda ansatserna ihop då de talar om individer som ingår i grupper. Teorierna kopplas ihop så att de beskriver hur en individ kan uppleva sin verklighet, hur individen ingår i en grupp, hur individen kan tänka kring tillhörandet i sagda grupp, hur grupper står i relation till varandra och andra faktorer runt dem samt även hur en helig form beskrivs.

Den aspekt som förklarar religiös orientering används i den teoretiska utgångspunkten för att förstå individens religiösa värld och hur de använder religiositeten och vilken relation det har till de andra teoretiska utgångspunkterna. Gör det skillnad för individer med olika religiösa orienteringar om en helig form blir helig eller är den oberoende av religiös orientering hos individen till exempel. Således används de olika metoderna för att se på religionsdialogen ur de vinklar uppsatsen ämnar belysa. Individers religiösa orientering i relation till den heliga formen och hur den står i relation till olika *communityn* där individer med olika religiositeter står som *agent* och däri man har olika *symboler* samt om det är möjligt att tro på att tillhöra en grupp och hur verklighetsuppfattning och "här" och "där" begreppen gör att människor uppfattar varandra.

Religionsdialogen ställs också inför om den kan ses som en helig form eller inte utifrån definitionen som Lynch gjort. Uppsatsen gör ansats att studera religiositet utifrån Allport och om dialogen kan beskrivas som ett *community* samt huruvida dialogen uppfattas och konstrueras som en helig form.

²⁸ Ralph W. Hood jr., Peter C. Hill och Bernard Spilka. 2009. s. 407.

Teorin används för att skapa perspektiv ifrån vilka vi kan åskåda dialogen och de som deltar i den och på så sätt förklara varför de gör det.

Tidigare Forskning

Religionsdialog har förekommit länge, och det har även forskningen kring den. Många har tidigare frågat sig hur det är möjligt att lyckats att föra en dialog när man befunnit sig långt ifrån varandra ideologiskt. Ett exempel på detta är i boken *Encounters of the Children of Abraham from Ancient to Modern Times* (2010) av Antti Laato och Pekka Lindqvist i vilken de beskriver hur mötet mellan olika bibliska figurer sett ut under den tid de var verksamma. De tar även upp på vilket sätt de religiösa urkunderna har saker gemensamt, utifrån ett kristet teologiskt perspektiv. Boken förklarar hur olika aspekter av omvärlden influerat religionen och dess tankesätt sedan antiken.²⁹

I den katolska kyrkan har det diskuterats hur de bör förhålla sig till människor med annan religiös övertygelse än den katolska. Under det andra vatikankonciliet mellan 1962-65 talade de om just detta. I boken *Kyrkan och Religionerna: katolska grunddokument* (2005) av teologen Kaj Engelhart redogörs det för den katolska kyrkans ställningstaganden genom olika dokument gentemot andra religioner. Han presenterar de dokument som står till grund för katolska kyrkans ställning i förhållande till andra religioner och religionsdialog, som tidigt i boken pekas ut som viktig. ”Interreligiös dialog är fundamental för kyrkan, som är kallad att samarbeta med Gud i hans plan genom att vara närvarande och respektera och älska alla människor. Det slog påven Johannes Paulus II fast i ett tal 1984.”³⁰ Man har i den katolska kyrkan utarbetat officiella förhållningssätt genom texter som är accepterade av hela kyrkan. Dock är detta på en institutionell nivå och kan ses som ett makroperspektiv. De säger således ingenting om något faktiskt gräsrotsarbete på mikronivå.

Även i den svenska kyrkan har det talats om religionsmöten och ekumenik. I skriften *Religionsmöte: Eukumeniska dokument* av teologen Katrin Åmell erbjuder hon dels en teologisk grundhållning samt ett redskap för hur man kan se på människor med annan tro. Skriften är en teoretisk handbok för hur man som individ kan möta och förstå någon med en annan religion som kristen svensk.

²⁹ Antti Laato och Pekka Lindqvist. 2010.

³⁰ Kaj Engelhart. 2005. s. 9

I Norge diskuteras också om religionsdialog. Oddbjørn Leirvik, en teolog vid Universitetet i Oslo, skriver i *Religionsdialog på Norsk* (1996) om det mångreligiösa Norge och tar upp viktiga punkter så som att få ha en religionsdialog utan maktanspråk och etiska frågor. Dock är denna bok inte mer än en kartläggning och modell för hur arbetet för en fungerande religionsdialog fortgått i Norge.³¹ Leirvik har även skrivit en artikel som behandlar ämnet, ”religionsdialog og sekularitet” i *Kirke og Kultur* (2008), där beskriver han ” Den konservative fordommen mot religionsdialog er stikk motsett frykta for at den skal styrke religionen sin posisjon, nemleg at religionsdialog kan føre til ei utvatning av religionane, fordi eins eigne standpunkt kan bli relativisert i ein open samtale med andre.”³² Leirvik ger röst åt något man bör ha i åtanke då religionsdialogen kan komma att ändra det religiösa landskapet, så som det ser ut idag, även om dess aktörer inte ägnar sig åt religiös synkretism.

I boken *Kanske alla har rätt – eller fel: Religionsmöten och syn på andra i mångreligiösa miljöer* beskriver Sven Halvardsson religionsdialogen i Stockholm och främst mellan kristna och muslimer men tar i sin forskning inte upp vilken mening det har för individerna på mikronivå att delta i religionsdialogen. Det är således en kartläggning om hur man upplever den andre och vilken position samfundet har gentemot varandra i ett mångkulturellt Sverige.³³

Religionsvetaren Ruth Illman vid Åbo akademi i Finland diskuterar i boken *Ett annorlunda du*³⁴ (2006), om hur man kan mötas, och hur detta görs på ett etiskt sätt utifrån en finsk kontext.

Alla verk som tidigare nämnts utgår ifrån en kristen utgångspunkt, där kristendomen och dess olika samfund, beskrivs som de som bör integrera andra religioner i sin dialog och ofta interagerar med islam. Att en dialog mellan muslimer och kristna finns är bra, men räcker det? Detta är relevant ut ett etiskt perspektiv då man kan tänka sig att dialogen då får en majoritetsspelare och att mindre samfund inte får en möjlighet att delta i dialogen.

Även i Göteborg har det forskats kring religionsdialog och någon som gjort det är studenten Görel Osberg som skrev *Kristendom möter Islam: religionsdialog och heliga rum på*

³¹ Oddbjørn Leirvik. 1996.

³² Oddbjørn Leirvik 5/2008 s. 353-362

³³ Sven Halvardsson. 2012.

³⁴ Ruth Illman, 2006.

Hisingen (2009). Här har vi ytterligare en som främst utgår ifrån en dialog mellan muslimer och kristna. Dock har denna forskning en röst ifrån individer som ingår i religionsdialogen och hur det påverkar dem till skillnad från den tidigare kartläggande forskning som gjorts. Författaren har även gått ned på djupet och kartlagt den rådande dialogen engagemanget i Göteborg med fokus på Hisingen. Osberg nämner även komministern Marika Palmdahl. Palmdahl är en komminister som har varit väldigt betydelsefull för religionsdialogen i Göteborg.³⁵

Teologen Marika Palmdahl beskriver i sin projektrapport *Interreligiös dialog: projektrapport* att ”religionsmöten är ofta en mötesplats mellan ”nya” och ”gamla” svenskar” (2010).³⁶ Rapporten är en redovisning av arbetet som pågått i Göteborg under 2007-2009 och beskrivs som att ”verka för goda relationer mellan människor av olika tro.”³⁷ Projektet går ut på att med pengar som beviljats ifrån Svenska Kyrkan att driva projektet Interreligiös dialog i tre år med 2 miljoner kronor verka för att stärka relationerna mellan religiösa församlingar.³⁸ Palmdahl beskriver också att projektet bidragit till att religionsdialogen i Göteborg har kunnat leva kvar och skapat så pass goda relationer att man behövt omformulera målen för att kunna fortsätta att få projektet att rulla. Att det idag finns produkter av detta projekt är mycket relevant då Interreligiösa Centret i Göteborg är just detta.

Palmdahl har även skrivit *Det nya landet- kristen och muslimsk dialog som utmaning och möjlighet* (2005), som avslutas med att ge läsaren en rad olika råd att möta en person med en annan religion. I detta fall mellan kristna och muslimer, men Palmdahl hävdar att ”Grundläggande för att möten över gränser skall fungera är att det finns tillit och trygghet redan från början”³⁹ Palmdahl understryker även att man i religionsdialogen bör vara tydlig med att förklara vem som representeras i sammanhanget för att enbart stå till svars för det man själv representerar. Palmdahl lyfter även ett par fraser som hon uttrycker låter klichéartade, men som är bärande för att dialogen ska fungera. De betonar att mötas, tala, ta in och ha trygghet i sin egen tro.⁴⁰ Palmdahl beskriver även hur det engagemanget för religionsdialogen intensifierades efter diskotekbranden som ägde rum inte långt ifrån

³⁵ Görel Osberg. 2009 s. 66

³⁶ Marika Palmdahl. 2010. s. 6

³⁷ Marika Palmdahl. 2010. s. 5

³⁸ Marika Palmdahl. 2010. s. 8

³⁹ Marika Palmdahl. 2005. s. 125

⁴⁰ Marika Palmdahl. 2005. s. 126-127

församlingen på Hisingen i Göteborg där Palmdahl var verksam 1998.⁴¹ Genomgående i boken beskrivs just dialogen mellan kristna och muslimer på en plats i Göteborg där detta varit möjligt. Palmdahl har varit en av de drivande krafter i Göteborg som sett till att religionsdialogen är där den är idag. Palmdahl har i sin bok och i olika projekt gett allmänheten och engagerade konkreta riktlinjer och råd för hur man i praktiken bör förhålla sig till religionsdialog och den som man ser som främmande.

Jerk Elmén som är religionsvetare skrev vid Göteborgs Universitet mastersuppsatsen *När Sanningar Möts: unga i religionsdialog* (2014), om projektet Tillsammans För Sverige som sysslar med religionsdialog bland unga på Fryshuset i Göteborg, Malmö och Stockholm. I sin uppsats lyfter han frågor som berör individers relation till religionsdialog och hur de har en mening eller inverkan i deras liv med fokus på hur individernas relation till sin religiositet fungerar i samhället. Dock möter han enbart unga vuxna som ingår i ett projekt som vars verksamhet består av utbildningar, workshops för skolor och att arbeta fram metoder för att mötas. Elmén beskriver att intervjupersonerna upplever religionsdialogen, i den form som Tillsammans För Sverige bedriver den, viktig. Elmén beskriver mycket kring de ungas relation till religionens sanningsanspråk och värdet i den religiösa dialogen i verksamheten och samhället de befinner sig i. Vi vet dock inte vilka attribut religionsdialogen har, om den ses som helig eller som en sekulär.⁴²

Intresset för religionsdialog verkar inte ha svalnat och i Sverige rapporterar den teologiska institutionen vid Lunds universitet att Patrik Fridlund vid Lunds Universitet⁴³ just nu bedriver forskning i ämnet. Han undersöker hur det kan gå att bedriva religionsdialog med de spänningar som den kan skapa vid mission samt om det innebär svårigheter när dialog och konversion ligger nära varandra.

För att i framtiden kunna fortsätta att förstå hur dialog och speciellt religionsdialog kan fungera tror jag att det är mycket viktigt att ha en förståelse för mikroperspektivet, alltså individens skäl till att bedriva den. Mycket kartläggning har redan gjorts vilket också behövs för att veta vart dialogen kan bedrivas samt i vilken mån den behövs. Dock sker detta på

⁴¹ Marika Palmdahl. 2005. s. 37-38

⁴² Jerk Elmén. 2014.

⁴³ <http://www.teol.lu.se/forskning/forskarutbildningsamnen/religionsfilosofi/>

makronivå, något som vi behöver för att kunna gå ner på meso- och mikro- nivåerna och se till individer och andra grupper relation och verksamhet kring religionsdialog.

Det som inte lyfts tidigare är aspekten av huruvida individen påverkas och upplever religionsdialogen, utan bara en generell kartläggning av den och därför är materialet för denna uppsats den viktigaste del som ger röst åt respondenternas upplevelser. Tidigare har forskningen till stor del studerat meso-perspektivet i ljuset av makroperspektivet och inga tydliga forskningsansatser har gjorts på att synliggöra vad som sker på mikronivå. Något som denna uppsats ämnar öppna upp för.

Det som tidigare studerats är av relevans för att finna det som finns på meso- och mikro-nivåer, dock bör en större plats ges åt den individbaserade upplevelsen som sker på mikronivån och den nivå som denna uppsats behandlar.

ANALYS

Enkäter

Målet för insamling av enkäter sattes först till ett antal om 20 st. Dock upptäcktes under arbetets gång att intresset för att delta och besvara dem var stort och målet ökades till 30. Därefter har 27 fullständiga inkommit. Som tidigare beskrivits har ett bortfall, om en enkät, skett då respondenter under 18 år uteslutits. Könsfördelningen i enkäten är av relevans för resultatet då respondenterna var 20 kvinnor och 7 män. Alltså är kvinnorna ca.74 % och männen ca.26 % detta ger oss en bild av könsfördelningen bland dem som deltar i aktiviteterna. I enkäten gavs möjligheten att svara ”annat”, på frågan vilket kön respondenten har, för att ge möjlighet till dem som inte identifierar sig binärt att komma till uttryck. Dock valde ingen respondent just detta alternativ.

Vidare svarade enkäten även på vilka åldrar respondenterna har. Den yngste var född 1984 och den äldste född 1935. Åldersspannet bland respondenterna sträcker sig över 49 år och deltagandet blir därför en generationsöverskridande aktivitet.

För männen såg det ut så att den äldste var född 1944 och den yngste 1981 med en förhållandevis jämn fördelning. För kvinnorna såg det ut på följande sätt, där den yngsta var född 1984 och den äldsta 1935 med en förhållandevis jämn fördelning.

Enkäten behandlar även vart respondenterna bor, detta för att ta reda på den demografiska spridningen av respondenternas tillvaro, och kan användas för att förstå efterfrågan av liknande verksamhet. Alltså svarar den på om religionsdialogen är ett dragplåster för de som bor utanför Göteborg. Sådant verkar fallet inte vara då en stor majoritet av besökarna bor i Göteborg med omnejd. Sedan tillfrågades de inte heller om syftet med resan till Göteborg, för de som bodde på annan plats, var att just besöka det Interreligiösa Centret. Även om det mer troligen är det för någon som bor i Mölndal än för den som bor i Nacka.

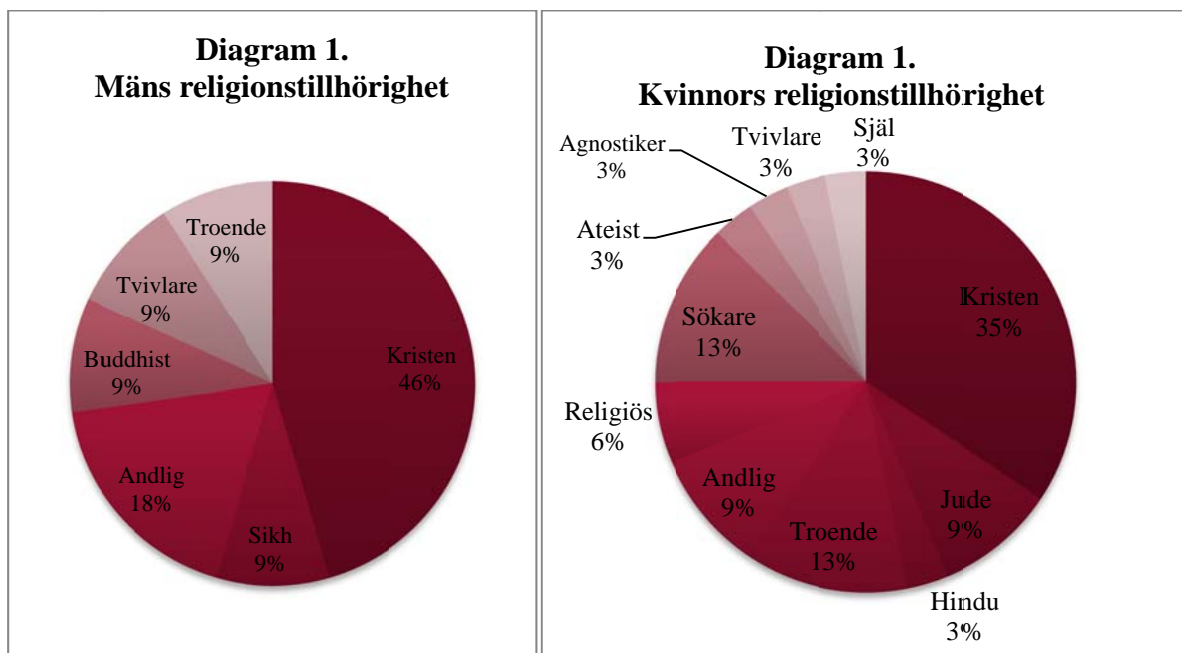
Fördelningen visas som följande. Bland männen bor 5 i Göteborg, 1 i Ale och 1 i Nacka. Bland kvinnorna bor 17 i Göteborg, 1 i Mölndal, 1 i Alingsås och 1 i Bohus.

Enkätstudien visar att respondenter var till stor del pensionärer och arbetande. En stor distinktion i procentsatsen ses mellan män och kvinnor, även om urvalsgruppens storlek för de båda varierar. Ibland den kvinnliga populationen är 9 stycken pensionärer. 9 respondenter arbetar varav två studerar också, 2 är egenföretagare, och 2 studerar. I den manliga populationen arbetar de i stor mån, 5 arbetar, 1 är pensionär och 1 egenföretagare.

En tanke fanns i början om att människor som gärna deltar i olika föreningsaktiviteter och organisationer även också gärna deltar i interreligiösa sammanhang. Sedan, på grund av att fokus låg vid individens upplevelse, släpptes intresset för detta men kan tas i beaktning vid fortsatta studier. Den kvinnliga populationen är mer aktiva i föreningssammanhang än män, men många deltar fortfarande. Bland kvinnorna är 14 delaktiga i någon förening eller organisation varav 8 har religiösa inslag, 6 är inte delaktiga i någon förening eller organisation. I den manliga populationen är 4 delaktiga i någon förening eller organisation varav alla har religiösa inslag och 3 är inte delaktiga i någon förening eller organisation. Detta kan även ha gett stort utslag då åldersvariabeln visar på relativt hög medelålder och många pensionärer.

Respondenterna har deltagit i aktiviteter på Interreligiösa Centret i Göteborg olika många gånger. Männen har deltagit 1 gång (5st), 3 gånger(1st) och 4 gånger (1st). Kvinnorna å andra sidan har deltagit 1 gång (12st), 2 gånger (3st), 3 gånger (1st), 5gånger (3st) och 20 gånger (1st).

Vid frågan om religionstillhörighet fick respondenterna möjlighet att pricka för olika alternativ som de tyckte sig identifiera sig med (se diagram 1). Detta för att skapa en möjlighet för individen själv att uttrycka en religiös identitet i ett religiöst landskap som är öppet för fler variabler än en institutionaliserad religion och religiositet. Därigenom blir variablerna fler än respondenterna då många valde fler alternativ än ett.

En stor del svarade att de tillhörde den kristna tron, här gjordes ingen distinktion mellan den katolska, ortodoxa och protestantiska kyrkan eller andra kristna trosinriktningar. Männen svarade i stor mån enbart med en variabel, medan kvinnorna i större mån svarade med fler svar så som andlig, troende och kristen till exempel. Detta påvisar att det i interreligiösa sammanhang finns en stor variation av troende och utrymme för individuell religiositet. Även detta kan vara tecken på att ingen religiös synkretism pågår då individer har möjlighet att uttrycka religiositeten på ett mycket individuellt plan. Även detta ger en dimension till vilka som deltar samt att det finns mycket olika individuella syner på religiositet att dela med sig av.

”Jag deltar för att...”

Denna punkt belyser den kvantitativa delen, med kvalitativa inslag då individer själv belysa varför de deltar i religionsdialogen vid Interreligiösa Centret i Göteborg. Respondenterna har

svarat fritt och belyst det de tycker svarar på frågan adekvat. Respondenterna svarade i stor mån att de var intresserade och nyfikna. Respondenterna i den kvantitativa delen lyfte i stor mån frågor som även intervjupersonerna beskriver, som till exempel ”Det är intressanta seminarier som kan vidga och fördjupa förståelsen av andra religioner än kristendomen.”, ”Jag är väldigt intresserad av andra religioner och för att jag tycker att den interreligiösa dialogen är synnerligen viktig för förståelse, samarbete och harmoni mellan människor, folk och religiösa grupper.”, ”Berika mig. Fördjupa min andliga förståelse. Fördjupa min medmänsklighet. Få nya perspektiv. Få nya vänner.”, ”[Det är] intressant och lärorikt.” och ”Jag är nyfiken.”

Intervjuer

Den kvalitativa delen av materialet har samlats in via intervjuer däri respondenterna fått belysa varför de deltar och vilken roll det spelar för dem och tematiserats för enklare översikt. Intervjupersonerna var två män och två kvinnor som fått fingerade namn för att de inte med enkelhet ska kunna kännas igen.

Med utgångspunkt i teorin kan man lyfta ut svar på frågor som besvarar om religionsdialog är ett sätt att lära sig om verklighetsuppfattning, andras *common sense* rutiner, modellen från emotionssociologin med *community*, *agent* och *symbol*, om dialogen är helig och om religionsdialogen för individen är helig. Även om religionsdialogen för sagda individ är intrinsikal, extrinsikal eller av quest slag och hur relationen i den dynamiska triangeln ser ut. Också begrepp såsom ”här” och ”där” används och relaterar till den egna livsvärlden och vart individer befinner sig i relation till ens egna.

Den första intervjupersonen gav uttryck åt varför hon fann det meningsfullt att delta i religionsdialogen. Vi kan kalla henne Elsa.

Efter en presentation förklarar Elsa om att hon har arbetat med sig själv och gått igenom en fas där hon lärt känna sig själv och även Gud bättre.

Och i takt med att jag lärt känna mig själv har jag också lärt känna Gud vilket känns som en förutsättning, att man känner sig själv. Just nu på den rutan jag står nu är

Gud jätteviktig och väldigt fascinerande och fantastiskt att känna att jag arbetat igenom min ryggsäck.

Denna passage förklarar hur Elsa tänker kring religion. Teoretiskt kan man tala om att Elsa är jobbat med sin verklighet och tagit ett beslut om var hennes ”här” är. Även att ha en relation till Gud är för henne det som beskrivs som *common sense* och inte något anmärkningsvärt i hennes verklighetsuppfattning.

Den tro som uttrycks av henne är en form av intrinsikal religiositet enligt Gordon Allport, man är religiös för att man tror på Gud och inte på grund av andra orsaker. I detta fall är relationen till Gud viktig för Elsa. Hon tror på Gud och hennes religiositet är intrinsikal. Dock talar Elsa inte om att tillhöra, utan på det sätt som hon uttrycker sin religiositet är den i relation med Gud och har ingen direkt tillhörighet till en större grupp eller ett *community*. Detta kan tänkas göra hennes erfarenhet ytterst individuell då hon deltar på grund av sin individuella relation till sin religiositet och Gud.

En annan respondent, Esther, presenterar sig, ”Jag är 62, jag har jobbat med människor i princip hela mitt liv i olika sammanhang. Både mänskligt och religiöst och ekonomiskt, i de flesta fall med människor som varit i behov av någonting.” och förklarar även varför hon valt att komma till Interreligiösa Centret för att delta i religionsdialogen. ”Det var en bra idé och i sådana här former dela med sig av vad jag tror och inte kalla det missionera, nej men alltså jag tror att det är viktigt att få veta vad folk tänker även om jag inte tänker lika.” Esther visar här utifrån de teorier som ligger till grund för tolkningen av materialet att det för henne är viktigt att veta vad folk tänker, alltså att få veta hur andra ser på världen utifrån deras världsuppfattning.

Esther tror även på att tillhöra den grupp som religionsdialogen erbjuder henne och redogör därmed också för Days diskussion kring att tro på att tillhöra. Hon får i gruppen tillhöra ett *community* utan att nödvändigtvis ha samma religion som de andra *agenterna*. De kan komma ifrån andra *communityn* som har andra *symboler* de konsekurerat och behöver inte ha samma ideologier som den grupp Esther tillhör.

De som deltar i det *community* religionsdialogen utgör godtar dock de värderingar och den verklighet gruppen tillsammans skapat. De olika *communityna* kan således fungera

tillsammans i relation till varandra. Detta betyder därför att hon tillhör den nya gruppen och kan tro på att tillhöra, även om andra har olika religiösa uppfattningar och religiositeter. Att tro på att tillhöra och en delad verklighetsuppfattning med dialog som norm blir det som håller den *communityn* tillsammans.

Likt de andra respondenterna lyfter hon ”däret” och ”häret” som viktigt, att helt enkelt få veta hur hennes uppfattning om andra och deras ”där” skiljer sig från när det befinner sig i hennes ”här”. Hon beskriver en nyfikenhet på människor som bytt plats från ”där” till ”här” och hur det påverkar henne. Sedan beskriver Esther religionsdialogen i relation till sin tro.

Det ger mig ingenting religiöst och bidrar inte till min tro. För mig är det mer en ”aha” upplevelse om andras tro. Är det så dem tänker, är det ”det” som de vill och så kan det ju förklara en del som brobyggare behöver jag veta vad folk tänker och vilken strategi. Jag kommer hit för att jag tycker att ett ämne är intressant. Jag är intresserad av vad folk tänker och om andras sätt att tänka.

Esther förklarar också att hon inte kommer för sin religiositets skull utan för möten som gör att hon får inblick i en annan människas verklighet och att det ger henne mening. Som deltagare i gruppen kan hon tro på att tillhöra utan att kompromissa med sin personliga religion, som *agent* i *communityn* där dialogen inte behöver konsekreras. Denna personliga religion kan till exempel komma till uttryck i en annan *community*. Hon berättar också om den mest intressanta aktiviteten hon deltagit vid och varför den för henne var så speciell.

Den intressantaste saken jag vart på här var den där kvinnolunchen på kvinnodagen då det var en ung tjej som hör hemma i Bahgavad Gita och för mig var det så främmande vad får en ung människa att ta det steget för det är en annan syn på det mesta och det var väldigt intressant och jag pratade med henne efteråt och fick fråga vad var det som fick dig att tänka så här och sådana grejer jag tycker är intressanta. De personliga mötena med de olika människorna. Det behövs en gemensam nämnare, annars träffas man inte jag vill han något man kan dela. Jag tror att det är viktigt att få stöta sin egen tro, övertygelse eller religion gentemot någon annan för att se min tro genom dina ögon. Jag tror att det är jätteviktigt att se andra kulturer, religioner och bilder av världen.

Esther beskriver en kvinnolunch där hon fått möta någon som hon upplevt inte alls delar hennes verklighetsuppfattning och som tidigare befunnit sig på en främmande position i hennes verklighetsuppfattning som nu kommit henne närmre. Hon lyfter även att man behöver en gemensam nämnare för att mötas och i detta fall erbjuder religionen och intresset för den en roll som gemensam nämnare och håller den som central för att finna meningen med sitt deltagande. Esther nämner även att man måste ”stöta sig mot andra” för att kunna se hur de uppfattar en. Där påtalar hon en tanke om möten och verklighetsuppfattning då hon genom mötena kan ändra verklighetsuppfattningen för henne själv genom att inse att man är någons där trots att man själv befinner sig i sitt eget ”här” och att man själv för människor är främmande och på så sätt ”där”. Här talar hon om ett omvänt resonemang och beskriver att hon förstår om andra uppfattar henne och hennes verklighet som ett ”där”.

Även att man har en gemensam tolkning av sin kulturella kontext med självklarheter för gruppen som gör att individerna som deltar inte uttryckt oro någon för religiös synkretism då det räcker att tro på att tillhöra den *communityn* som håller på med dialogen. Man behöver alltså inte ge upp de *symboler* som konsekurerats i andra *communityn* för att kunna tillhöra dialogen. Här visar även respondenterna olika former av religiositet som ligger till grund för deltagandet och hur det kan skilja betydelsen av dialogen individerna emellan. Elsa deltar på grund av sin intrinsikala religiositet och upplever det som Guds vilja att hon ska delta i dialog medan Esther som visar mer extrinsikala skäl till sitt deltagande, nämligen möten med andra människor. Tomas och Bertil uttrycker också ett extrinsikalt deltagande då de inte uttrycker deltagandet i religionsdialogen som ett religiöst motiverat val på ett lika explicit sätt som Elsa.

Elsa förklarar att hon tycker att det är viktigt med dialog och religiositeten hos individen behöver för den sakens skull inte spela någon roll. Elsa beskriver olika former för dialog och hur man kan bedriva den. Här förklarar hon varför den är viktig för henne.

Samarbetsrådet[för judar och kristna] är det jag stött på, jag tror det är glädjen över att det finns dialogform och att det finns är väldigt tröstande att det finns folk som vill ha dialog och det någon slags hopp bara att det finns och att det blir en slags mötesplats där jag får träffa några judar. Det respektfulla samtalet är otroligt fint. Är religionsdialog helig, var inte det ämnet? Ja, det tror jag, nog, det tror jag, jag

tror att Gud vill det, just det. Och, för jag kan nästan känna att det är mitt uppdrag och då måste det vara heligt, att det ligger i där.

Elsa resonerar kring dialogen som tröstande och hoppgivande, som en mötesplats och att den blir meningsfull just därför. Det kan man ur den teoretiska utgångspunkten analysera vidare och dra slutsatsen att om fler känner på ett liknande sätt blir det ett kollektivt absolut, oberoende verklighet som beskriver normativa anspråk över meningen och utförandet av det sociala. Man tycker som grupp genom självskrivna värderingar att dialogen är det enda sättet för individer att lära känna varandras verklighet, då blir det ett sätt att göra gruppens kulturella kontext självklar och att man kan tro på att tillhöra den *communityn* som *agent* oavsett religiositet och därför kan dialogen definieras som utifrån Lynch.

Elsa tycker också att den är det för henne då hon ser det som ett uppdrag från Gud då hen vill att hon ska delta i det hon kallar ”det respektfulla samtalet”. Därför blir religionsdialogen, som tidigare nämnts, för Elsa en del av hennes intrinsikala religiositet. Detta är något som de andra respondenterna inte ger uttryck för i samma mån och därför kan det heller inte analyseras i relation till Elsa.

För en individ med en intrinsikal typ av religiositet kan även religionsdialogen bli intrinsikal och helig. För andra individer behöver den inte ha samma mening men kan vara viktig på andra sätt. Detta mycket likt det som alla intervjuer talat om. Meningen skiljer sig åt, men huruvida den är mer eller mindre viktig som intrinsikal eller extrinsikal kan inte skattas.

Elsa fortsätter genom att förklara sitt intresse för andra, och deras verklighet.

I samband med resan blev jag plötsligt intresserad av judar, de hade jag aldrig funderat på tidigare, innan hade de bara funnits i periferin, oj vad spännande och här fanns ju dem också och blev intresserad. Så stötte jag på samarbetsrådet, kan man få möta judar och se hur de har det, så det är ett ganska nyvaknat intresse för religionsdialog. En resa till Israel som inte hade några förväntningar att det skulle, jag skulle bara träffa den här människan som råkade bo där. Så blev jag helt golvad, det var också mötet med judendom. Så det är ett nytt och stort intresse. Jättestor betydelse att komma hit, nytt intresse och ny glädje, uppfattar på riktigt att Gud har gett mig under detta året, fått någon slags kärlek under detta året helt oväntat, pang. Oj, vad vill du att jag ska göra med det här Gud? Här står jag med massa kärlek och

vad ska jag göra med den? Så jag längtar efter sammanhang som jag kan ge den uttryck. Ja, här vill jag vara med, får man träffa judar och prata lite? [...]att lära känna några judar, få veta vilken eran syn är, jag har ett stort intresse av att lyssna. Hur är det att vara jude i Göteborg idag, vad kan jag hjälpa till med? Det är en del av Gud som pekar, åt att det här hållet ska jag gå.

Här beskrivs den verkligheten som de judar som Elsa beskriver upplever, att hon är intresserad av vad det som hon tidigare sett som där kommit henne närmre och att hon vill hjälpa till med att deras "här". Deras utsatthet har även blivit betydelsefull för henne själv och inte bara för den som lever i den heliga formen. Även att hon som *agent* i ett *community* kan hjälpa andra *agenter* i andra *communityn* genom att delta i den *symbol* som religionsdialogen blir, och få lära sig om de hon ska hjälpas verklighet. Det som hon uttrycker kan även talas om ur att tro på att tillhöra då Elsa vill närma sig en grupp som hon inte tillhör och inte heller har tillgång till.

I religionsdialogen kan hon dock tillhöra en annan grupp som gör en liten del av den grupp hon är intresserad av tillgänglig. Därför kan Elsa tro på att tillhöra den grupp som är tillgänglig för henne, och detta kan hjälpa henne att nå det mål att lära om den grupp hon tidigare inte haft tillgång till. Elsa beskriver även att detta är något som Gud hjälpt henne med att komma fram till och den kärlek som hon beskriver visar tydligt att hon vill lära mer om det som tidigare varit ett "där" för henne. Här förklaras aspekter som gör religionsdialogen meningsgivande för individer som inte behöver ha religiös framtoning eller innebär en viss typ av religiositet. Dock kan den göra det för individer som uttrycker en sådan religiositet, men att möta en grupp människor som tänker och handlar på ett annat sätt än sitt eget för att hjälpa den gruppen behöver inte för någon annan än Elsa i detta fall innebära något religiös. Även om den kan göra det.

Respondenten Tomas talade om vikten vid möten, och personliga möten. Tomas hade dock inte några förväntningar på vad religionsdialogen skulle föra med sig i framtiden.

Det var en svår fråga, det vet jag inte riktigt än. Jag letar inte efter någonting särskilt. Jag vill möta, och se vad jag möter. Jag har inga formulerade förväntningar. Det jag skulle vilja möta är rent konkret lite fler personliga möten kanske att man lär känna nån som man kan diskutera lite djupare teologisk filosofisk sådär. Egentligen

mer intresserad av det är det här sitta och äta middag med någon från en annan exotisk religion. Ett mer konkret intellektuellt möte.

Möten mellan individer lyfts här upp, att Tomas är mer intresserad av mötet och utbytet av kunskap mellan individer än det performativa mötet. Detta kan tolkas som att han vill lära sig om den individens relation till *common sense* och få utbyta kunskap för att rutiner som är annorlunda kan ses som mer normativa. Något som inte det tidigare gjort hos individen som möter denna individ.

Att man i *communityn* får tillhöra även om man inte tror, eller tror på något annat är viktigt för att få till mötet för att kunna rubba de förutfattade meningar som kan ligga till grund för att man har en verklighetsuppfattning om någon som inte stämmer överens med verkligheten. Dock måste man godta de premisser som *communityn* har för mötet och den norm som kan råda kring öppenhet och att få lärdomar av och om andra. Tomas avslutar vår intervju genom att konstatera att ”Det finns en rädsla för olikheter i vårt samhälle.” Detta är relevant då Tomas har gett många exempel på att han verkar för att individer inte ska vara rädda för varandras olikheter.

Då möte är en av den mest centrala delen som framkommit ur intervjuerna tar även respondenten Bertil upp detta fenomen. Han förklarar vad som är viktigt för att det ska gå att lära av varandra och för att möten ska fungera och det uttrycker han genom att säga ”Vi möter varandra respektfullt.” och ger här ett ledord för vad han finner viktigt för att möta andra människor. Nämligen respekt. Vidare förklarar Bertil sin relation till religionsdialogen som den tas i uttryck i Göteborg och vad han känner för den.

Jag är glad för centret och är stolt över att vi i Göteborgs religiösa värld kommit såhär långt. För mig var det en oerhörd glädje dagen innan invigningen av den stora moskén så var det en fest i parken där och rabbinen och biskopen och någon från buddhistiska templet höll tal, och en av imamerna som jag pratade med sa att han inte trodde att detta hade hänt någon annanstans i världen, och det var en genuint religiös upplevelse för mig att vara med där och dåvarande rabbinen i judiska församlingen sa att som judar som har levt länge som minoritet i Sverige borde vi ha ett särskilt ansvar att minoriteter ska få finnas och trivas i våra sammanhang. Det är väldigt stort och väldigt fint. Väldigt positivt.

Bertil lyfter här en annan aspekt ut den teoretiska utgångspunkten, nämligen den heliga formen i form an en kontext individerna skapar kring dialog. Den som han här beskriver är den heliga formen som helig utifrån Lynch blir dialogen och det den representerar för de som deltar i den, detta genom av gruppen självskrivna värderingar. För Bertil är det viktigt att lyfta att den religion som länge varit utsatt för en hotbild tycker att andra ska slippa det genom att ta sitt ansvar. Här visar han också på att det är viktigt för *agenterna* att alla i *communityn* tror på att tillhöra det och gemensamt skapa en trygg tillvaro genom samverkan mot det som hotar samexistens.

I denna bild kan man alltså tro på att tillhöra samma *community* i tillägg till de man redan tillhör. De religiösa ledarna tillhör egna *communityn* som har *agenter* och *symboler* men även ett annat *community* som tillsammans har andra *agenter* och *symboler*. Då de religiösa företrädarna tillhör egna *communityn*, som är religiösa däri symboler för en kristen till exempel kan vara Jesus eller korset. Medan det för en muslim kan vara koranen eller sabbaten för en jude. *Symbolerna* behöver då inte stå i konflikt och heller inte betyda någonting för de andra som deltar i samma *community* med dialog som *symbol* för religionsdialogen.

I situationen som beskrivs av Bertil lyfter han de olika *communityns* relation till varandra i en större kontext där man ser det som ett ansvar att skydda varandras mindre *communityn* från yttre faktorer i det större. Bertil tycker att det var en stor händelse, just de möten han hade den dagen och att det var en religiös upplevelse att få delta. Han resonerar mycket kring mötet och hur möten finns i hans liv. Han fortsätter även med att förklara att mötet med andra människor påverkar honom då han tidigare inte behövt ta ställning till en annan verklighet än den han levt i. Det har alltså inte funnits något ”där” att ta ställning till tidigare. Detta påtalar en viktig aspekt ut verklighetsuppfattning. Finns det inget annat än den kontext man lever i, finns det heller inget att ta ställning till som främmande. Sedan förklarar Bertil att han finner en fördjupning i sin tro och sitt liv i mötet med andra som tidigare inte fanns tillgängliga för honom att möta.

Sen om det påverkar min tro, asså, jag tror att möte med andra människor påverkar min tro, nej, men jag har ju växt upp i en enklav där det inte fanns människor från andra länder där de flesta var med i frikyrkan och det var ganska enkelt att leva där man inte behövde ta ställning till andra människor för de fanns inte. Från det har jag

liksom hittat en glädje i fördjupning i mitt liv och min tro i mötet med andra människor.

Bertil beskriver även sin relation till det Interreligiösa Centret i Göteborg och varför han valde att besöka just den aktiviteten och hur han tar med sig den både i sitt vardagliga liv och till arbetsammanhang. ”Jag har tänkt att jag skulle komma hit och har träffat de som driver centret många gånger så det var inget stort steg att komma hit men just konkret var att dokumentet från katolska kyrkan låg så nära det jag håller på med.” Det var för att ta med sig hur andra jobbat med ett ”där”, till sin verksamhet. Sedan fortsätter han med att förklara varför han känner ett intresse för andra människor.

Jag tänker nog såhär att på ett sätt är jag ganska ointresserad av religion men väldigt intresserad av människor som tänker olika, eh, och jag lever i ett sammanhang där framförallt är väldigt mycket muslimer och jag har ju känt muslimer i alla år och det är naturligt för mig.

Bertil lyfter också att religionen i sig inte är det mest intressanta utan att möta andra människor, detta ger också en inblick i intresset för olika *common sense* praktiker och verklighetsuppfattningar. Människor kan delta i religionsdialogen för att möta andra. Även här kan man tala om att katolska kyrkan, som aktiviteten handlade om, som är ett religiöst *community* bidrar med saker till *agenter* som inte tillhör just den *communityn*. Också att en människa som inte är intresserad av religion i sig, kan vara intresserad av en grupp människor som tillhör denna då de befunnit sig utanför personens sammanhang och blivit ett ”där”, som personen vill försöka göra till ett ”här”. Här skal dock tilläggas att de muslimer som Bertil beskriver inte behöver vara varandra lika på grund av delad religion.

Andra ämnen behandlas även i intervjuerna och något som många beskriver är verklighetsuppfattning. Bertil förklarar att han ofta ändrar sin positionering i sin verklighetsuppfattning genom möte med andra och drar en jämförelse med samkönade par samt lyfter ett par aspekter av dialog som han tycker är viktiga för att inte drabbas av religiös synkretism.

Jag tror, trixet är att ta med det goda från detta stället ut i Göteborg jag tror ju att dialog att samtal ändrar förhållanden jag tror alltid det. På samma sätt jag gör en jämförelse med något helt annat alltså hur man ser på samkönade relationer så har

det en tentens att ändra sig så fort man lär känna en människa som är homosexuell då är det längre inte lika lätt att vara kategorisk längre. På samma sätt tror jag att det skulle var väldigt bra att få igång samtal på arbetsplatser och i skolor och så där vi kan lära oss det, förhållningssättet. Sen är jag inte säker på om vi ska hitta en form för att ha gemensam gudstjänst eller bön, kristna och muslimer, jag är inte lika säker på att jag vill det. Det händer ibland ändå att vi ber tillsammans ändå men det får i så fall vara på ett annat vis jag skulle inte vilja att vi som församling gör en ordning som egentligen är våran ordning som de kan uthärda utan iså fall får det vara på riktigt så att det blir på lika villkor annars är det inte schysst.

Att Bertil här beskriver att man ska vara accepterande är mycket relevant då det kan tolkas som att ge uttryck för att man inte vill hota någon annans heliga form, genom att tvinga dem att uttrycka den i en annan form, eller som att man ger utrymme för individer att vara del av flera *communitys* utan att behöva göra avkall på faktorer som gör *communityn* signifikant. Detta gör den balans som det talas om i emotionssociologin synlig, att olika *communityn* kan samverka inom ett där de som ingår kan men inte måste ha gemensamma *symboler* och *agenter*. Relationen mellan olika *communityn* påverkas inte av att de är olika, så länge inte värderingar i det ena går emot värderingar i det andra.

Tomas som först förklarade vem han är, och hur han kommit fram till att gå från katolik till buddhist förklarar hur han ser sig själv ”Jag har aldrig uppfattat mig som en sökare som letar efter något meningsfullt, utan jag har väl mer varit en sån som sagt ja det var intressant.” Tomas beskriver även sitt intresse för religion och tycker att alla religioner är intressanta. Här lyftes både intresset och verklighetsaspekten.

På vandringen har jag upptäckt att alla religioner är intressanta. Jag har besökt moskéer i Asien och ovanliga kristna samfund och sett var de har för sig. Det är ett intresse, man kan säga en hobby att lära känna. En nyfikenhet som driver att lära mer.

Ur den teoretiska synvinkeln är det av relevans att Tomas här beskriver sitt intresse, eller en hobby att lära känna och att det för honom blir meningsfullt. Det gör att detta kan tolkas som ett intresse, likt de andra respondenterna, att man är nyfiken på någon annans ”här”, som tidigare uppfattats som ett ”där”. Ett intresse för verklighetsuppfattningar och andras idévärldar. Eller som ett sätt att som *agent* få lära sig om fler individers *symboler* och *communityn*. Tomas svarar även att han inte tycker att religionsdialogen är religiös.

Nej, helt enkelt. Inte vad jag vet i alla fall. Det är alltid nyttigt för sin tro eller sitt liv att jämföra sin uppfattning med andras så allt man möter i verkligheten ger ju egentligen någonting. Det är ingenting specifikt som gör att jag kommer hit, jag kommer inte hit specifikt för att utveckla min tro.

Även här poängterar Tomas verkligheten, sin verklighet, att allt man möter i verkligheten ger en någonting. Detta skulle teoretiskt kunna förklaras som förflyttningen av ens ”här”, att göra det större och möjligt att involvera förståelse av andra individers verklighet och ”här”.

Platserna som blir ”häret” och ”däret” beskrivs ofta flytta på sig genom dialogen och det som tidigare varit främmande beskrivs som närmre den egna positionen.

Bertil berättade även om segregation i sin intervju och påpekar problematiken han upplevt kring religiös synkretism. Han börjar med att presentera sig själv och därefter tala om att han har sökt sig till något som i hans tidigare verklighetsuppfattning var ”där”, men som nu är hans ”här”.

jag [...] ”växte upp i en traditionell konservativ företagarbygd och frikyrka och flyttade i 20 års åldern och har sedan bott och trivts i mångkulturella sammanhang.” Efter lite fram och tillbaks läste jag till pastor och var färdig när jag var 30 då hade jag pluggat i ungefär 6 år och då flyttade jag till [mångkulturellt område i Göteborg] och var pastor där och har varit [mångkulturellt område i Göteborg] trogen sedan dess och är fortfarande. Dock har jag jobbat lite drygt 10 år på Göteborgs räddningsmission med ungdomar i riskzon med ungdomar i [mångkulturellt område i Göteborg]. Jag har sökt mig till och trivts i en mångkulturell miljö.

Den fråga som varit aktuell och som återstår är då, varför deltar individerna i studien i religionsdialogen? Som intervjupersonerna visade tydligt är möten och intresse för andra de centrala teman som gjorde att de deltar i religionsdialogen. Någon av religiösa skäl och andra av andra skäl. Dock är alla skäl personliga och många verkar visa på att individer är intresserade av andras verklighetsuppfattning och andra *agents community* och *symbol* konstellation. På liknande sätt diskuterar intervjupersonerna ofta gruppstillhörighet där gruppen inte behöver tro samma sak, men som de som tillhör tror på att tillhöra med olika andra *communityn* i ryggen.

Något som också kan te sig relevant, och som varit centralt, är att mötet och intresset påtalas av alla respondenter i enkätmaterialen. Enligt ett par utdrag påtalas att individerna deltar för att ”Det är intressanta seminarier som kan vidga och fördjupa förståelsen av andra religioner än kristendomen.”, ”Jag är väldigt intresserad av andra religioner och för att jag tycker att den interreligiösa dialogen är synnerligen viktig för förståelse, samarbete och harmoni mellan människor, folk och religiösa grupper.” även för att ”Berika mig. Fördjupa min andliga förståelse. Fördjupa min medmänsklighet. Få nya perspektiv. Få nya vänner.” samt för att ”Jag är nyfiken.” eller för att det är ”[Det är] intressant och lärorikt.”

Som respondenter och intervjupersoner tidigare nämnt är skälen till varför individer deltar i religionsdialog både religiösa och andra, ofta deltar de för att lära sig både om och av andra och få möta andra människor för att förstå sin verklighet bättre och de deltar på grund av ett intresse, som grundar sig i både individen och i arbetsammanhang.

SLUTDISSKUSSION

I analysen har frågan vilken betydelse religionsdialog har för individer och hur den demografiska spridningen ser ut lyfts. Det som genomgående diskuterats är att respondenterna i stor grad deltar på grund av betydelsen för dem att få lära sig om andra och ge sin verklighetsuppfattning nya perspektiv.

Man kan genom analysen dra slutsatser kring varför människor väljer att delta, både genom det kvalitativa och kvantitativa materialet som insamlats.

Den kvantitativa delen belyser en norm av nyfikenhet, intresse, att skaffa sig lärdomar om andra och om religion som stark bland respondenterna. Den talar även om att individer som deltar i religionsdialogen i stor mån är i övre medelåldern. De bor i Göteborg med omnejd och de deltar i stor mån för att lära sig om andra människors levnadssätt och tankar. Den kvalitativa delen av uppsatsen belyser samma norm kring lärdomar och möten men vari man får ta del av varför individer är intresserade av just möten och lärdomar. Detta kan utifrån den teoretiska utgångspunktens definition av en helig form inte sammankopplas med att religionsdialogen vid Interreligiösa Centret är en sådan i sig, men den har möjlighet att skapas av dem som deltar när de förhåller sig till fenomenet.

Religionsdialogen har aspekter som gör att den stämmer in när man definierar en helig form. Den gör den inte anspråk på en absolut sanning i den form som den representeras av Interreligiösa Centret i Göteborg, i den mån som en religion gör, och kan därför inte kallas en helig form i sig. Dialogen kan dock av individer tillskrivas egenskaper som gör att den uppfattas som en helig form, utifrån Lynch, om den till exempel tillskrivs en absolut sanning. Då tillskrivs dialogen egenskaper som ligger i linje med hur Lynch definierar en helig form. Utifrån intresset kring religionsdialogen som helig form i sig och varför individer väljer att delta i den gör att man kan uppfatta den som helig form för individerna men inte i sig då den inte innehar alla aspekter av en helig form, men vilken individer kan uppfatta som helig utifrån individuell religiositet. Den kan för individer med en religiös orientering av intrinsikal natur te sig vara en del av dennes religiositet. Det är egentligen bara Elsa, ibland intervjupersonerna, som uttrycker ett samband mellan religionsdialogen och hennes religiositet. De andra beskriver dialogen som ett tillfälle där man kan mötas och lära av varandra.

Religionsdialogen som beskriven av majoriteten av respondenterna är mer en form som ger individen möjlighet att lära och stilla sin nyfikenhet. Den är för några religiös, men här måste man skilja på om det är religionsdialogen i sig som är religiös eller om den är en del av individens religiositet och som ett medel i individens religiösa mål.

Man kan delta i religionsdialogen för att man tror på att tillhöra just den *communityn*. Det som resultatet här visar är att religionsdialogen i sig inte är religiös, dock kan den absoluta sanningen ses som att det är något gott att delta i den och att man som del av *communityn* måste tro på att tillhöra den grupp som har det som självklarhet att vara öppen att lära av och dela mig sig inför andra. För respondenterna är religionsdialogen del av ett forum eller ett *community* där man som *agent* eller individ kan lära sig om och av andra. Däri sätts också ens världsbild och kulturella kontext på prov. Religionsdialogen och det Interreligiös Centret i Göteborg kan ses som en plats där ens "där" kan bli ett "här".

På en neutral plats får individer delta i diskurser och får möjlighet att som en respondent sade "stöta sin tro gentemot någon annans". Här är det även relevant att *agenter* eller individer med olika religiositet och religion kan agera som *agenter* i samma *community* samt har olika *symboler*. Man kan betrakta den utifrån emotionssociologin där religionsdialogen kan agera som *symbol* för samhället eller det *community* som *agenter* d.v.s. grupper eller individer lever i relation till. Man använder religionsdialogen eller *symboler* på olika sätt och på mikronivå är det just individens plats som *agent* som är relevant. Att man som del av ett *community* där man kan tro på att tillhöra men inte behöver tro på samma sak för att tillhöra kan vara en *agent* med olika religiositet som sakraliserar en *symbol*, i detta fall religionsdialogen gör det relevant om man deltar på grund av intresse eller nyfikenhet på andras del i andra *communityn*.

Ingen av respondenterna svarar explicit att de får nytta av dialogen på något annat plan än det personliga genom att som individ lära sig om andra och om sin verklighetsuppfattning i relations till andras men dock visar Elsa att hennes intrinsikala religiositet gör att intresset för dialogen blir religiöst dialogen betyder olika saker för olika människor även om man är intrinsikalt religiös kan man vara extrinsikalt engagerad i religionsdialogen.

Uppsatsen säger enbart någonting om upplevelser på mikronivå och att varför människor deltar i dialogen, den konstaterar att individer som deltar i religionsdialog i stor mån är

intresserade av och nyfikna att lära sig om andras verklighetsuppfattning och tankevärld. Där har aspekten av intrinsikal, extrinsikal och quest religiositet kommit väl till pass då religionsdialogen kan rymmas i individens egen intrinsikala religiositet men kan inte i lika stor mån ses som intrinsikal i sig. Respondenterna visar att den kan ses som extrinsikal, ofta i kombination med en intrinsikal religiositet.

Vidare har uppsatsen även låtit respondenterna ge röst åt vad som för dem varit centralt i den interreligiösa upplevelsen och fått ge en grund till om religionsdialogen passat in i definitionen av heligt eller en helig form som nämnt ovan. Respondenterna har även belyst vad religionsdialogen ger dem själva, och samhället i det stora. De ord som bär uppsatsens slutsats är ett intresse, nyfikenhet och viljan att lära av och om andra. Det är vad man kan ta med sig och varför individer ägnar sig åt dialog. Det som kan läras av uppsatsen är att vikten av ett sammanhang där individer får en chans att möta andra och utbyta åsikter och tankar är stor.

En plats som Interreligiösa Centret blir en plats där religion får ta plats i ett annars sekulärt styrt samhälle och enligt respondenterna behövs dialogen då intresset för andra människor och deras verkligheter är stort.

Att Interreligiösa Centret fått och kommer att fortsätta att ha en central del i Göteborgs religiösa landskap visar respondenterna tydligt under arbetets gång och kan existera så länge individer har lusten att lära av och om varandra. Religionsdialogen kan alltså vara av religiös natur för någon och bara vara en plats där man får mötas och lära för någon annan. Uppsatsen har även gjort anspråk på att ge röst åt individer som befinner sig på mikronivå och deltar i dialogen i större mån än den varit kartläggande likt det som tidigare skrivits om fenomenet.

För att forskningslandskapet ska bli dynamiskt och för att forskning på mikronivå krävs kartläggning och teoretiska utgångspunkter i studier kring individers upplevelser och deltagande.

Mycket av det som respondenterna beskriver kan studeras utifrån andra perspektiv för att ge fler svar på varför man deltar, men faller utanför ramarna för en uppsats på kandidatnivå. Det är fortfarande relevant att tänka på att bara för att slutsatsen i detta fall blivit på ett sätt kan den med en annan teoretisk ram se annorlunda ut.

Uppsatsen har öppnat för diskussion kring varför människor är intresserade av varandra och varför de är nyfikna. Detta kan leda till fortsatta studier i ämnet kring individers upplevelser i mötet med människor som lever i olika *communityn*. Vad som sker i mötet, utbytet av lärdomar och verkligheter, vad detta gör i samhället i det stora eller vad i samhället som gör individer nyfikna och intresserade av varandra.

Det kan även lyftas att dialogen inte bara behöver uppfattas som positiv. I ett religiöst pluralistiskt samhälle kan dialog uppfattas som hotande. Både för den egna religionen som institution och kan uppfattas som ett försök till absolut religiös synkretism. Den kan även uppfattas som hotande för individer. Dialogen kan även bli ett mål för individer med radikala åsikter. För samhället i stort kan dialogen alltså vara ett positivt inslag om den yrkar på förståelse och inte på synkretism då den kan uppfattas som hotande.

Nästa steg vid studiet av religionsdialog kan vara att se till samhällseliga processer som omfamnar eller stöter bort dialogen och varför den kan eller inte kan vara behövlig i samhället som stort. Studier kan ta upp hur den uppfattas av de som inte uppskattar den och hur det påverkar dialogen. Hur individer i samhället som deltar i religionsdialog möter andra och hur de effekterna kan förändra den samhällseliga konstellationen som den är idag, med exempelvis ökat inflytande för religiösa samfund.

Kan dialog exempelvis bryta religiösa och politiska motsättningar, eller öka polariseringen? Detta är emellertid en fråga som hamnar utanför ramen för denna uppsatts.

Litteratur

Ahlstrand, Kajsa, Palmer, Brian, och Willander, Erika. (2008) "Guds närmaste stad?", i *Guds närmaste stad: en studie av religionernas betydelse i ett svenskt samhälle i början av 2000-talet*. (red. Ahlstrand och Gunner.) Verbum förlag, Stockholm s. 9 – 24.

Berger, Peter och Luckmann, Thomas. (2011) *Kunskapssociologi: Hur individer uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Wahlström&Widstrands förlag. Stockholm.

Bromander, Jonas. (2008) "Enköpsstudien: en religionssociologisk analys.", i *Guds närmaste stad: en studie av religionernas betydelse i ett svenskt samhälle i början av 2000-talet*. (red. Ahlstrand och Gunner.) Verbum förlag, Stockholm s. 53 – 102.

Bryman, Alan. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder 2a* upplagan. Liber förlag, Malmö

Dalen, Monica. (2015) *Intervju som metod 2a* upplagan. Gleerups, Malmö

Day, Abby. (2011) *Believing in Belonging- Belief and Social Identity in the Modern World*. Oxford: Oxford university press.

Engelhart, Kaj. (2005) *Kyrkan och religionerna: Katolska grunddokument*. Stockholm: Versitas förlag.

Halvardsson, Sven. (2012) *Kanske alla har rätt – eller fel: religionsmöten och syn på andra i mångreligiösa miljöer*. Skellefteå. Artos & Norma bokförlag

Ralph W. Hood jr., Peter C. Hill, Bernard Spilka. (2009) *The Psychology of Religion: an Empirical Approach*. 4 ed. New York. The Guilford Press. E-bok.

Illman, Ruth. (2006) *Ett annorlunda du: reflektioner kring religionsdialog*. Göteborg. Makadam förlag

Lindqvist, Pekka. Laato, Antti (2010) . *Encounters of the Children of Abraham from Ancient to Modern Times*. Leiden förlag, Boston, Brill

Leirvik, Oddbjørn. (2008) *Religionsdialog og sekularitet*. Kirke og Kultur 5/2008
Universitetsforlaget s.353-362

Leirvik, Oddbjørn.(1996) *Religionsdialog på norsk*. Oslo, Pax forlag.

Lynch, Gordon. (2012) *The Sacred in the Modern World: a cultural sociological approach*.
Oxford, Oxford University press.

Osberg, Görel. (2009) *Kristendomen möter Islam: religionsdialog och Heliga rum på
Hisingen*. VT Göteborg, Göteborgs universitet institutionen för idéhistoria, litteratur och
religion

Palmdahl, Marika. (2010) *Interreligiös dialog: projektrapport*. Göteborg: Göteborgs stift.

Palmdahl, Marika (2005) *Det nya landet- kristen och muslimsk dialog som utmaning och
möjlighet*. Göteborg, Arcus förlag

Riis, Ole och Woodhead, Linda. (2010) *A Sociology of Religious Emotion*. Oxford. Oxford
University Press.

Åmell, Katrin. (2006) *Religionsmöte: Eukumeniska dokument*. Sveriges Kristna Råd,
Sundbyberg,

Internet

<http://interreligiosacentret.se/om-radet/> hämtat 2015-11-03 kl 10:42

<http://interreligiosacentret.se/om-radet/> hämtat 2015-11-03 kl 11:58

<http://interreligiosacentret.se/fotboll-for-fred/> hämtat 2015-12-10 kl 13:06

<http://interreligiosacentret.se/bakgrund/> hämtat 2015-11-05 kl 12:07

<http://www.teol.lu.se/forskning/forskarutbildningsamnen/religionsfilosofi/> hämtat 2015-10-
31 kl 15:42

<http://interreligiosacentret.se/hostprogram-2015/> hämtat den 2016-01-17 14:45

Bilagor

Bilaga 1

Hej!

Jag heter Yasmine Moslih Launing och är student i religionsvetenskap på Göteborgs universitet vid Institutionen litteratur, idéhistoria och religion. Min kandidatuppsats handlar om människors erfarenheter och engagemang i det Interreligiösa Centret i Göteborg.

Enkäten är anonym och används enbart i studiesyfte. Svaren ifylles och ringas in med kulspetspenna. Stämmer flera svarsalternativ numreras alternativen där 1 stämmer helt – 5 stämmer inte alls.

Om frågor uppstår gällande enkäten går det bra att kontakta mig på:
gusmoslya@student.gu.se

Med vänlig hälsning

Yasmine Moslih Launing

Till dig som deltagit i programpunkt på Interreligiösa Centret.

1. Jag identifierar mig som:

man kvinna annat

2. Jag är född år 19_____

3. Jag bor:

I Göteborg

Annat ort, vilken: _____

4. Jag:

arbetar studerar är pensionär är arbetssökande är

sjukskriven är föräldraledig är egenföretagare

annat: _____

5. Jag är engagerad i en organisation eller förening:

nej ja

om ja vilken/vilka: _____

6. Jag identifierar mig som:

kristen

muslim

jude

buddhist

hindu

troende

andlig

religiös

sökare

ateist

agnostiker

tvivlare

7. Jag har deltagit i programpunkter på Interreligiösa centret _____ gånger det senaste året

8. Jag deltar i programpunkter på Interreligiösa centret för

att: _____

Bilaga 2

Intervjuguide.

Semistrukturerade

Intervjutid ca 30 – 45 min

Introducera mig själv och vad jag studerar.

1. Kan du berätta lite om dig själv och vem du är?
2. Vad fick dig att komma hit?
3. Vilken betydelse har det för dig att komma hit
 - a. Ger detta dig något religiöst, eller bidrar detta till din tro på något sätt?
4. Kan du berätta mer om programpunkten du besökte sist?
5. På vilket sätt har religionsdialog en betydelse för dig?
6. Vad tar du med mig härifrån in i din framtid.
7. Är det något du vill tillägga.